

דבר העורכת

אחת ממטרותיהם של מייסדי כתב העת ג'מאעה היתה ליצור מסגרת אקדמית שתהווה במה להצגת עבודות של חוקרים מדיסציפלינות שונות בנושא המרחב המזרח תיכוני. הגדרת מטרה כזו באה לתת ביטוי לשינויים המתודולוגיים שחלו במדעי הרוח והחברה בעשרים וחמש השנים האחרונות. שינויים אלה הביאו לטשטוש הגבולות הברורים שהבדילו קודם לכן בין הדיסציפלינות השונות ועשו אותם חמקניים יותר. שינויים אלה גם גרמו לידע המובחן שהתקיים בתוכן להיעשות גמיש וקונטינגנטי. כך נוצרה אופציה רב־תחומית אשר ביקשה לבחון תברות ותרבויות בדרך אינטגרטיבית ומנקודות מבט שונות וכן להציג אותן ואת הידע הקיים עליהן כישויות דינמיות ומורכבות.

ג'מאעה ביקש לתת ביטוי פונקציונלי וקונספטואלי לתהליך המתואר והגיליון שלפנינו ממחיש זאת במידה רבה. הוא כולל מאמרים של חוקרים וחוקרות מדיסציפלינות שונות העוסקים בסוגיות הקשורות למרחב המזרח תיכוני והמעלים שאלות המשקפות את טשטוש הגבולות שנוצר בין תחומי הידע השונים.

טניה פורטה, אנתרופולוגית, בוחנת במאמרה את תהליך התהוותו של הטקסט ההיסטורי. היא עוקבת אחר האופן שבו אבו־חנא – המוכר בקהילתו כמספר סיפורים – כותב ומציא בכל פעם מחדש את ההיסטוריה של כפרו מול הקהלים המאזינים לו. פורטה מראה כיצד אבו־חנא משלב בתוך ההיסטוריה הקולקטיבית את זו הפרטית שלו, וכיצד שילובן של שתי ההיסטוריות הללו גם יחד מערער על הנרטיב ההגמוני שנקבע על ידי המשטר הבריטי בעבר הרחוק ועל ידי המשטר הישראלי בעבר הקרוב ובהווה. תוך שהיא מעלה באופן סמוי ועקיף את הבעייתיות המובנית בשימוש בטקסטים שבעל פה (oral history) היא גם ממחישה את תרומתם האפשרית להבנת תופעות ותהליכים תרבותיים, בכלל זה כתיבת היסטוריה.

מאמרה של ליאת קוזמא, היסטוריונית, עוסק גם הוא בהיסטוריוגרפיה אך מתרכז בתפקיד שמילאו נשים פמיניסטיות בכתיבת ההיסטוריה הלאומית של מרוקו ובמאבקן בנרטיב הלאומי ההגמוני שבו הובלטה תרומתם של הגברים במאבק לעצמאות המדינה ואילו תרומתן של הנשים הושכחה והועלמה. קוזמא מתארת את מאבקן של הפמיניסטיות במרוקו על הכנסתן להיסטוריוגרפיה ולנרטיב הלאומי כסיפור הצלחה.

לעומת זאת, מאבקן לשינוי המציאות החברתית והפוליטית של האשה במרוקו נכשל במידה רבה. כך נשמרה ההגמוניה הגברית בפוליטיקה ובחברה במדינה זו בעוד האשה הוחזרה אל המטבח ואל חיק המשפחה. קוזמא בוחנת היבט אחד של תולדות המאבק הפמיניסטי במרוקו באמצעות דיון בתהליך ההיסטוריוגרפי וכך היא ממחישה עד כמה דיון בהיסטוריוגרפיה של ארוע נתון היא חלק מההיסטוריה שלו.

אורן יפתחאל, גיאוגרף, נדים רוחאנה, פסיכולוג חברתי, ואסעד גאנם, איש מדעי המדינה, כתבו מאמר משותף הממחיש גם הוא את הפוטנציאל המפרה שעשוי ליצור הדיאלוג בין חוקרים מתחומים שונים. במאמרם הם מפרקים מודל של סמי סמוחה שבו הגדיר את ישראל כ"דמוקרטיה אתנית". לאחר שהם מזהים את מאפייניה של הדמוקרטיה הישראלית ביחס למיעוט הפלסטיני שבתוכה הם טוענים כי ההגדרה המתבקשת לישראל היא למעשה "אתנוקרטיה", שכן לדעתם ישראל היא מדינה שבה המיעוט האתני היהודי שולט על המיעוט האתני הפלסטיני ומרחיק אותו ממוקדי הכוח. בנוסף למגוון מאמרים מתחומי מחקר שונים, נכללים בגיליון הנוכחי – כבכל גיליונות ג'מאעה – רשימות ביקורת על ספרים שראו אור לאחרונה וכן המדור "נקודה למחשבה".

אנו מקווים כי הגיליון החדש יעודד המשך דיאלוג מפרה בין חוקרים מתחומים שונים בהקשר של המחקר המזרח תיכוני ויתרום לדיון בסוגיית מקומה של דיסציפלינה מזרחנית מובחנת.

חיה במבג'י-ספורטס